

Р. О. Кудряшов, заступник командира 3-ї окремої штурмової бригади та командир батальйону «Азов – Дніпро» в складі Збройних сил України, майор, аспірант кафедри публічного управління та митного адміністрування Університету митної справи та фінансів

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ У НАПРЯМІ РОЗВИТКУ ВЕТЕРАНСЬКОГО РУХУ

У статті розглядаються ключові проблеми та перспективи взаємодії громадянського суспільства і державних інституцій у контексті розвитку ветеранського руху. Висвітлюються ключові аспекти законодавчого та інституційного забезпечення, які впливають на діяльність ветеранських організацій. Автор на основі аналізу чинних нормативних документів розглядає поточні проблеми та виклики, що стоять перед ветеранами й інституціями, які їх підтримують, а також виявляють ефективні стратегічні напрями співпраці між громадськими організаціями, що опікуються проблемами ветеранів і ветеранок та урядовими структурами. Висвітлено інституційні бар'єри, що породжують проблеми, які пов'язані з наявністю прогалин у законодавстві, недостатнім фінансуванням, бюрократичними перепонами та неузгодженістю політик. Окреслено роль громадянського суспільства та значення громадських організацій у наданні допомоги ветеранам, консультуванні й адвокації їхніх прав та сприянні їхній соціальній інтеграції. У роботі висвітлено основні виклики та проблеми в організації взаємодії між державними інституціями та ветеранськими організаціями, зважаючи на сучасні реалії та потреби ветеранів і ветеранок. Стаття також досліджує потенційні шляхи покращення взаємодії та пропонує рекомендації щодо підвищення ефективності спільних зусиль для підтримки ветеранів, їх соціальної адаптації та інтеграції у суспільство. Означено перспективи співпраці та можливі шляхи покращення взаємодії між державними і недержавними структурами для забезпечення ефективної підтримки ветеранів. Надано рекомендації щодо покращення політики підтримки ветеранів, зокрема через більш тісну співпрацю між державними установами та громадянським суспільством. Стаття акцентує увагу на необхідності створення більш гнучких та адаптованих під потреби ветеранів механізмів взаємодії, що дозволить підвищити ефективність надання допомоги та підтримки. Робота спрямована на розширення уявлення щодо розуміння процесів і механізмів взаємодії між державою та громадянським суспільством, спрямованих на підтримку ветеранів, та окреслює напрями для подальших досліджень у цій сфері.

Ключові слова: державна політика, органи виконавчої влади у справах ветеранів, інституційне забезпечення, громадські організації, механізми взаємодії, реінтеграція ветеранів і ветеранок, адаптація ветеранів і ветеранок.

R. O. Kudryashov. Problems and prospects of interaction between civil society and state institutions in the direction of development of the veterans movement

The article examines the key problems and prospects of interaction between civil society and state institutions in the context of the development of the veteran movement. Key aspects of legislative and institutional support that affect the activities of veteran organizations are highlighted. Based on the analysis of current regulatory documents, the author examines the current problems and challenges facing veterans and the institutions that support them, and also identifies effective strategic directions for cooperation between public organizations dealing with veterans' issues and government structures. Institutional barriers that create problems related to the presence of gaps in legislation, insufficient funding, bureaucratic obstacles and incoherence of policies are highlighted. The role of civil society and the importance of public organizations in providing assistance to veterans, advising and advocating their rights and promoting their social integration are outlined. The work highlights the main challenges and problems in the organization of interaction between state institutions and veteran organizations, taking into account the modern realities and needs of veterans. The article also explores potential ways to improve interactions and offers recommendations for improving the effectiveness of joint efforts to support veterans, their social adaptation and integration into society. Prospects for cooperation and possible ways to improve cooperation between state and non-state structures to ensure effective support for veterans are identified. Recommendations are made for improving the policy of supporting veterans, in particular through closer cooperation between state institutions and civil society. The article focuses on the need to create more flexible and adapted to the needs of veterans interaction mechanisms, which will increase the effectiveness of assistance and support. The work is aimed at expanding the understanding of processes and mechanisms of interaction between the state and civil society aimed at supporting veterans, and outlines directions for further research in this area.

Key words: state policy, bodies of executive power in veteran affairs, institutional support, public organizations, interaction mechanisms, reintegration of veterans, adaptation of veterans.

Постановка проблеми. Сьогодні наша країна переживає одну з найдраматичніших сторінок своєї історії – війну та її наслідки. Одним із наслідків війни є поява людей, що пройшли через горнило бойовий дій й вимагають особливої уваги зі сторони суспільства – це велика армія ветеранів та ветеранок. Як зазначають міжнародні

експерти «...ветерани в цивільному житті не лише є однією з ключових складових майбутнього соціально-економічного розвитку, але й відіграють важливу роль у вирішенні місцевих конфліктів. Вони є частиною зусиль суспільства, спрямованих на створення стійких та згуртованих спільнот, а також зменшення ймовірності переміщення в майбутньому. З досвіду також відомо, що ветерани та члени їхніх сімей першими надають допомогу в умовах криз у своїх громадах» [1].

У цьому контексті для України першочерговими стратегічними завданнями державної політики національної безпеки є відновлення територіальної цілісності країни та сукупності демократичних інститутів на усій її території, консолідація української політичної нації, формування загальнонаціональної ідентичності, єдності всіх громадян України та усіх її регіонів, реінтеграція тимчасово окупованих територій після їх звільнення, а також реабілітація та повернення ветеранів до мирного життя після перемоги [2, с. 308–313].

Окремим чинником, що породжує певні загрози національним інтересам варто визначити проблему із соціальною реінтеграцією ветеранів. Так на початок лютого 2024 року до Єдиного реєстру ветеранів внесені дані про понад 900 тисяч осіб, а згідно з прогнозами, після закінчення повномасштабної російсько-української війни, кількість може сягнути від 4 до 5 мільйонів. [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Огляд наукової літератури свідчить про те, що проблема взаємодії держави з інститутами громадянського суспільства є предметом досліджень значної кількості українських науковців.

Проблеми формування громадянського суспільства, а також взаємодії інститутів громадянського суспільства з державою досліджували такі вітчизняні та зарубіжні науковці: М. Бойчук, В. Голубь, В. Грабовський, О. Зарічний, В. Ладиченко, Н. Липовська, А. Матійчук, Н. Мельник, М. Месюк, О. Толкачов, Г. Шаульська та інші. Однак, незважаючи на теоретичні розробки науковців, питання взаємодії держави з ветеранськими організаціями та рухами потребують подальшого аналізу та ґрунтовного вивчення.

Метою статті є дослідження основних напрямів і механізмів взаємодії держави і громадянського суспільства, а також виявлення основних проблем розвитку й функціонування ветеранських організацій в Україні та визначення шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Перш за все зазначимо, що сьогодні ветерани, це не просто група людей похилого віку, а часто молоді чоловіки та жінки різного віку, різного соціально-економічного походження, які по-різному і з різною мотивацією приймали участь у бойових діях. І тому ми маємо розуміти, що ветерани і ветеранки це досить велика й різноманітна група людей, що є активною частиною громадянського суспільства й вимагає особливої уваги від держави та інших громадян.

За роки незалежності в Україні розроблено законодавчу базу, яка пов'язана з правами військовослужбовців та ветеранів. Найважливішими законодавчими актами у цій сфері є: Конституція України (1996), Закони України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (1991), «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (1993), «Про Збройні Сили України» (1991), «Про відпустки» (1996), «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005), «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» (2012).

У січні 2020 року введено в дію Закон України від 4 грудня 2019 року №329-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання статусу та соціальних гарантій окремим особам із числа учасників антитерористичної операції» [4], який надав можливість оформити ветеранський статус добровольцям, що брали участь у захисті територіальної цілісності та незалежності України протягом мінімум 30 днів безпосередньо в зоні проведення АТО у складі добровольчих формувань, які взаємодіяли із ЗСУ, МВС або іншими військовими формуваннями. Цей Закон дав можливість, на рівні держави, визнати внесок добровольців у захист України.

У червні 2022 року Постановою КМУ № 663 було затверджено Порядок проведення комплексного огляду системи соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України [5]. Який передбачає, що кожні три роки проводитиметься огляд спроможності державних установ та органів влади забезпечувати соціальний захист ветеранам, членам їхніх сімей, членам сімей загиблих ветеранів та військовослужбовців. Проте в публічному доступі інформація про проведення такого огляду чи його результатів станом на 31.12.2023 відсутня.

Основним нормативно-правовим актом, який регулює питання соціального захисту ветеранів є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Цей закон містить перелік соціальних послуг та пільг, на які можуть розраховувати 1) ветерани й ветеранки, 2) члени сімей загиблих (померлих) ветеранів і ветеранок, 3) члени сімей загиблих Захисників та Захисниць України, 4) особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною. Крім цього, закон регулює питання, які особи можуть отримати кожен з перерахованих статусів.

Але, зазначимо, що даний нормативно-правовий акт, який був прийнятий ще в 1993 році, значною мірою повторює аналогічний радянський закон. Він визначає близько 50 виплат, включаючи щомісячну пенсію, щорічну виплату, безкоштовний проїзд в громадському транспорті, деякі пільги в сфері охорони здоров'я (наприклад, безоплатні медикаменти), безкоштовний доступ до державних санаторіїв, пільги при оплаті комунальних послуг,

додаткові щорічні відпустки та безкоштовну освіту для ветеранів та їх дітей, а також інші спеціальні пільги в освітній сфері. Нажаль, сучасний державний підхід до ветеранів та їхніх сімей має глибоке коріння у радянській спадщині і не був суттєво переглянутий протягом років незалежності України. Він не зазнав оновлення та адаптації до сучасних реалій та в подальшому став основою впровадження різних заходів підтримки для українських військових, адже означений вище Закон встановлює систему пільг для ветеранів, що має характер пільги (компенсації), а не державної підтримки.

Із початку повномасштабного вторгнення держава запропонувала ветеранам той самий пакет пільг та допомоги, що й попереднім поколінням ветеранів за часів СРСР: санаторно-курортне лікування, пріоритетне право на отримання земельної ділянки, ряд пільг та знижок. За 30 років у нього внесли 97 правок, усе задекларовано, але він не працює. Пільги та гарантії, передбачені ветеранам війни забезпечуються понад 18 центральними, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, що призводить до розмитості відповідальності за соціальний захист ветеранів війни. Процес надання пільг та гарантій ветеранам війни регламентується 156 нормативно-правовими актами, водночас, деякі з них не мають чіткого механізму реалізації та не застосовуються. Це призводить до обмеження прав та соціального захисту ветеранів війни, а дублюючи один одного нормативно-правові акти більше вносять плутанину, ніж працюють на результат [6].

Після закінчення служби (з різних причин) ветерани проходять непрості етапи: початок цивільного життя, віднайдення себе самого, піклування про себе, вкорінення. На кожному етапі, тривалість яких є суто індивідуальною, але дослідники обережно називають термін 1,5-3 роки, ветерани стикаються з численними викликами. Зокрема, це і вирішення проблем зі здоров'ям, оформлення пільг і статусів, працевлаштування, психологічна адаптація, неможливість повноцінно відпочити тощо [7]. Тобто, на сьогодні в Україні немає прописаної системної ветеранської політики в діючому законодавстві. Зараз існує система, яка нібито розроблена для ветеранів, але вона не враховує всі їхні потреби. Цей підхід, коли для кожної категорії ветеранів (Другої світової війни, Афганської війни, АТО) передбачено окремий набір пільг та допомоги, не враховує багатьох важливих актуальних проблем, до яких ми можемо віднести:

1. Перелік доступної підтримки не відповідає реальності, в якій перебувають ветерани/ветеранки та суспільство. Деякі з пільг вже втратили свою актуальність, є застарілими, а розміри грошових виплат не є такими, які дозволяли би мати гідний рівень життя, задовольняти принаймні базові потреби. В ній бракує комплексності, на наш погляд, вона більше всього нагадує перелік окремих пільг та виплат, які не є узгодженими між собою, існують наявні дублювання, та перебувають у різних нормативно-правових актах. Це ускладнює розуміння ветеранами/ками всіх гарантій, які вони мають.

2. Перелік пільг та допомоги не орієнтований на потреби ветеранів тому, що наявна система відштовхується від їх статусів, тоді як мала б орієнтуватися на потреби. Адже носії одного статусу можуть мати різний досвід участі в бойових діях, а також могли мати різні життєві ситуації, досвід до участі в бойових діях. Це впливатиме на те, якої підтримки вони потребуватимуть.

3. Не враховування специфічних потреби жінок-ветеранок (жінки, які брали участь у бойових діях, часто стикаються з унікальними проблемами та потребують спеціалізованої підтримки) та ветеранів, які є внутрішньо переміщеними особами, які можуть мати додаткові труднощі з адаптацією до нового місця проживання та потребувати допомоги у вирішенні своїх проблем. Зазначимо, що ветеранів/ветеранок важливо не розглядати як представників вразливої групи та сприймати їх як однакову або гомогенну групу, а необхідно розуміти всі відмінності між ними та враховувати ці відмінності при плануванні підтримки.

4. Пільги та матеріальне забезпечення орієнтовані на «усереднений портрет» ветерана, яка переважно орієнтується на чоловіка середнього віку. Натомість важливим є врахування гендерного та вікового аспектів. Вони не забезпечують для всіх вікових категорій, у контексті майбутніх потреб, медичної реабілітації, правової, фінансової, психологічної допомоги, допомоги з працевлаштуванням та житлом.

5. У плануванні підтримки ветеранів/ветеранок необхідно визначити кінцеву мету надання підтримки таким чином, щоб вона сприяла поверненню людини до повноцінного життя і надати можливість, з часом перестати їх отримувати. Ветеран не повинен бути довічним – він повинен бути соціалізованою людиною.

6. У нормативно-правових актах, які впорядковують надання виплат та пільг, бракує:

– деталізації, зокрема, більш чіткого роз'яснення стосовно того, що саме мається на увазі під деякими пільгами;

– детальної інформації про те, отримати ту чи іншу допомогу, а також про те, які саме групи людей можуть на неї претендувати;

– не має шляхів оскарження відмови у наданні пільг, допомоги.

7. Деякі потреби зовсім не враховані в чинних нормативних актах, зокрема про надання можливості ветеранам/ветеранкам після закінчення участі в бойових діях матеріальну підтримку протягом перших місяців адаптації до цивільного життя. Взяти за приклад щомісячні виплати по безробіттю. Це значно полегшило б їхній досвід та дало б час на відпочинок та відновлення, дозволивши не поспішати з пошуком роботи.

Під тиском інформаційних кампаній громадянського суспільства український уряд створив Міністерство ветеранів у 2018 році, для того, щоб дати сигнал про те, що добробут ветеранів є політичним пріоритетом. У 2019 році після президентських та парламентських виборів новосформований Уряд України мав наміри розформувати Мінветеранів, оскільки не вбачав необхідності в існуванні окремого міністерства, яке мало б опікуватися однією цільовою аудиторією. Підтримку Мінветеранів тоді висловила значна частина ветеранської спільноти [8]. Як наслідок, Урядом було прийнято рішення залишити Мінветеранів, однак об'єднати його з Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Через півроку, в 2020 р. Уряд переглянув це рішення та відновив його, як окреме міністерство [9].

Окрім демонстрації політичної підтримки, створення міністерства було спробою полегшити процес реінтеграції ветеранів, визначивши відповідальний орган на державному рівні. Однак, це призвело лише до часткового перерозподілу повноважень у цій сфері державного управління. Це зумовлено тим, що проблеми ветеранів є різноплановими й вимагають комплексного підходу. Тому в розробці та реалізації заходів щодо вирішення таких проблем, що пов'язані з реінтеграцією ветеранів, беруть участь різні державні органи та недержавні інституції. Наразі існує більше десятка різних державних структур, кожна з яких відповідає за певні аспекти реінтеграції ветеранів, що призводить до розмитості сфер компетенції.

Міністерство у справах ветеранів України (далі Мінветеранів) є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері соціального захисту ветеранів війни й посідає одне з головних місць в забезпеченні медичними гарантіями ветеранів. Мінветеранів складається з п'яти директоратів: соціального захисту; реабілітації, медичного забезпечення та соціальної адаптації ветеранів; вшанування пам'яті та формування позитивного образу ветерана, стратегічного планування; європейської інтеграції та забезпечення взаємодії з органами державної влади; цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації. У складі кожного директорату функціонують експертні групи, які спеціалізуються на окремих питаннях. Пріоритети Мінветеранів початково ґрунтувалися на консультаціях з ветеранськими спілками та громадськими організаціями (ГО) зі значними внесками у сфері медичної та юридичної підтримки, професійної перепідготовки та соціальної адаптації. Влада визнала, що традиційні підходи до формування державної ветеранської політики та механізми з її реалізації вже не відповідають зростаючим потребам значної кількості ветеранського населення. Негайною метою стало запровадження дієвого механізму з питань координації роботи між різноманітними інституціями, відповідальними за ветеранів і тих військових, які залишають службу, та суспільством, приватним сектором.

Мінветеранів створене для реалізації таких пріоритетних завдань:

1) формування і реалізація державної політики у сфері:

- соціального захисту ветеранів та членів їх сімей, зокрема забезпечення психологічної реабілітації, соціальної та професійної адаптації, зайнятості, підвищення конкурентоспроможності на ринку праці, а також санаторно-курортним лікуванням, житлом;
- надання довічних державних стипендій, щорічної виплати до Дня Незалежності України разової грошової виплати (крім організації такої виплати);
- надання, позбавлення статусу та видачі посвідчень ветеранам та членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членам сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України;
- вшанування пам'яті ветеранів;
- залучення ветеранів до утвердження української національної та громадянської ідентичності, зокрема через реалізацію заходів національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання;

2) забезпечення прав і свобод ветеранів та членів їх сімей;

3) забезпечення формування і ведення Єдиного державного реєстру ветеранів війни;

4) забезпечення розвитку спорту ветеранів війни [10].

Довгостроковою метою Мінветеранів є розбудова ветераноцентричної організації (ВЦО) для ефективного, результативного та вчасного надання послуг з дотриманням принципів поваги та турботи. З початку утворення Мінветеранів планувалося, що однією з головних функцій Директорату реабілітації та медичного забезпечення ветеранів полягатиме у формуванні політики у сфері медичного забезпечення у системі функціонування єдиного медичного простору, формуванні високого рівня якості медичних послуг та технічного оснащення в закладах, що належать до сфери управління Міністерства, або в закладах, що знаходяться в комунальній власності та спеціалізовані на наданні послуг ветеранам тощо.

Однак зауважимо, що відповідно до ч. 11 п. 4 Положення про Міністерство у справах ветеранів України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 №1175 [11], Мінветеранів розробляє за погодженням з МОЗ, організовує і здійснює в закладах охорони здоров'я Мінветеранів комплекс профілактичних, лікувальних та реабілітаційних заходів, спрямованих на охорону й зміцнення здоров'я ветеранів та членів їхніх сімей. Проте, згідно інформаційної довідки (довідна записка від 08.10.2020 №549/10) [12], яка надійшла на засідання Громадської ради при Міністерства у справах ветеранів України, у сфері управління й підпорядкування

Мінветеранів відсутні заклади охорони здоров'я. Тому виконання завдань Постанови №1175 та Наказу Мінветеранів про затвердження комплексу профілактичних, лікувальних та реабілітаційних заходів, спрямованих на охорону і зміцнення здоров'я ветеранів та членів їх сімей не вбачається можливим.

Зростання кількості поранених військовослужбовців у зоні бойових дій загостило навантаження на не до кінця реформовану та заскорузлу й занадто бюрократизовану систему охорони здоров'я, що призвело до виникнення нових проблем для військовослужбовців та ветеранів ЗСУ.

До основних бар'єрів на шляху до задоволення потреб поранених військовослужбовців на всіх етапах їхнього контакту з відповідними сервісами ми можемо віднести наступне:

- відсутність загальної та єдиної дорожньої карти взаємодії поранених військових з військовою частиною у збройних силах та інших силах безпеки та оборони;
- не достатній рівень автоматизованого документообігу в частині цифровізації процесів взаємодії та обміну інформації між різними інституціями, неналагоджена бюрократія, постійна зміна або нерозуміння «правил гри», наприклад у випадках нарахування виплат, або ж при проведенні службового розслідування тощо;
- відсутність єдиної технологічної схеми щодо самої процедура проходження ВЛК, не розуміння схеми документообігу пораненого військовослужбовця з боку представників ВЛК;
- немає чітких та зрозумілих алгоритмів дій щодо документообігу та процесу комунікації з лікувальними установами та військовою частиною через обмежений доступ до інформації;
- неможливість подати документ в електронному вигляді;
- відсутність адекватної комунікації з пораненими;
- брак кваліфікованої психологічної допомоги, а також обов'язкових загальнодержавних програм підтримки поранених та ветеранів, що перекладає виконання цих функцій на близьких та рідних;
- відсутність на державному рівні програм із захисту малорухливих людей і людей з інвалідністю, знаходяться у групі ризику і часто стають жертвами домашнього фізичного та емоційного насильства.

Звернемо увагу на те, що Міністерство у справах ветеранів США використовує нормативи для оцінки 31 категорії стану здоров'я, пов'язаного з військовою службою, як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), великий депресивний розлад (ВДР), генералізований тривожний розлад (ГТР), розлад хронічної адаптації (РХА) і соматичний симптомний розлад (ССР, раніше відомий як синдром хронічного болю) та інші [13].

Згідно з Положенням про Міністерство у справах ветеранів одним з основних його завдань є забезпечення формування і ведення Єдиного державного реєстру ветеранів війни. Відповідно до цього завдання Мінветеранів має створити та забезпечити функціонування персонального електронного кабінету ветерана. До того ж, ця інституція повинна забезпечувати захист персональних даних, отриманих у результаті заповнення Реєстру, інформації з обмеженим доступом, а також здійснювати контроль за їхнім зберіганням. При цьому має забезпечуватися не лише функція обліку, але й спрощення процедури реалізації пільг та інших соціальних гарантій, адміністрування потреб та координування діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з означених питань.

Звернемо увагу на те, що відсутність оновлюваної статистичної інформації щодо кількості ветеранів, їхнього вікового розподілу не дає змогу індивідуалізувати потреби ветеранів для врахування у процесі формування чи модернізації системи державної підтримки. Створення Єдиного державного реєстру ветеранів війни розпочалося ще у 2019 році. Так, у 2019 році набув чинності Закон України №2684-VIII «Про внесення зміни до статті 3-1 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», щодо Єдиного державного реєстру ветеранів війни», який на законодавчому рівні передбачив створення Єдиного державного реєстру ветеранів, що спрямований на збирання, реєстрацію, накопичення, зберігання, захист і знеособлення інформації про ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності, членів сімей таких осіб та інших осіб, на яких поширюється чинність Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [14], а Постановою Кабінету Міністрів України №700 «Про Єдиний державний реєстр ветеранів війни» [15] передбачено перелік відомостей, що вносяться до цього реєстру.

Мінветеранів було уповноважене створити такий реєстр та забезпечити внесення необхідної інформації про ветеранів. Окрім безпосередньо обліку ветеранів як отримувачів державної підтримки, метою створення Реєстру є адміністрування потреб ветеранів, реалізації ними пільг та інших соціальних гарантій та координації діяльності органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування з питань соціального захисту зазначених осіб [15].

У січні 2022 року набув чинності Закон України №1954-IX від 14 грудня 2021 року, який передбачає створення автоматизованого інформаційного обміну між Єдиним державним реєстром ветеранів війни та автоматизованими інформаційними, довідковими системами, реєстрами та банками даних, держателем яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, що може зменшити кількість документів, які повинен надавати ветеран для отримання пільги та спростити в цілому механізм отримання державних гарантій. Цим Законом передбачено також створення електронного посвідчення ветерана. У тестовому режимі реєстр мав почати роботу з лютого 2021 року [16]]. Проте створення цього реєстру перенеслося з 2021 на 2024 рік [17]. Проте, станом на

травень 2024 року, запуск такого реєстру (де була б зібрана інформація про всіх ветеранів війни) знаходиться в процесі розробки та тестування.

Оскільки відсутність достатньо точних даних щодо кількості ветеранів негативно впливає на можливість персоналізації державної підтримки, то створення такої системи сприятиме зменшенню бюрократичного хаосу, спростить механізм надання пільг та потенційно матиме позитивний вплив на реформування системи державної підтримки ветеранів з огляду на аналіз потреб і пріоритетів сучасних ветеранів. Адже ця система міститиме інформацію не лише про статистичну кількість ветеранів та підставу надання ветеранського статусу, але й про пільги та гарантії, які найбільш активно використовують ветерани. Це дозволить раціонально використовувати бюджетні видатки та забезпечити поступове реформування системи державної підтримки ветеранів для відповідності до їх індивідуальних потреб.

Учасники російсько-української війни, що стали ветеранами, стали новими користувачами для українських установ, але їхні потреби не завжди зрозумілі державним чиновникам. Відсутні ефективні механізми для виявлення та оперативного задоволення назрілих потреб, бракує кваліфікованих фахівців, які чітко розуміють «ветеранські» проблеми (психологи, лікарі, соціальні працівники). Ветерани часто стикаються зі складними процедурами отримання пільг і послуг, довгим очікуванням відповіді або результатів, бюрократичними перепонами, а також з байдужістю державних службовців та «замкненим колом» в процесі отримання допомоги. У державному секторі, зокрема в контексті надання державної підтримки ветеранам та членам їхніх сімей, недостатньо розвинена модель клієнтоорієнтованого підходу до надання державних послуг, де особа, що їх отримує, виступає як споживач. Бракує пріоритетного захисту прав та інтересів цього споживача у взаємодії з органами державної влади на всіх рівнях.

Відповідно до концепції створення Міністерство у справах ветеранів України формувалося як єдиний центральний орган виконавчої влади, що нести відповідальність за формування та реалізацію державної підтримки щодо осіб, які брали безпосередню участь у бойових діях чи все життя присвятили безпеці країни та її боєздатності на випадок бойових дій або війни, оперативно реагуватиме на ті суспільні виклики і кризи, що потребують негайного вирішення [18].

Висновки та напрями подальших розвідок. На сьогодні, етичним обов'язком нашої країни – зробити все можливе, щоб пом'якшити негативні наслідки військової служби для ветеранів. Адже, покращення якості надання необхідних для забезпечення гідного життя послуг може значно покращити умови реінтеграції ветеранів. Для цього необхідно:

- створити абсолютно нову систему надання послуг або ж вдосконалити й зробити існуючу систему більш ефективною, спростивши процедури взаємодії з ветеранами, скоротити етапи протікання процесів такої взаємодії, запровадивши електронні послуги або передавши відповідальність та ініціативу ветеранам, підприємствам та громадським організаціям. Необхідно створити «державну програму щодо ветеранів – добробут ветеранів», яка має поєднувати заснований на фактичних даних бачення добробуту ветеранів та пов'язаних з ним цінностей (економічних, соціальних, безпекових та оборонних) побудови стійкої системи надання послуг. Ця система має будуватися на принципах зворотного зв'язку – не зверху вниз (державна інституція – ветерани), а скоріше навпаки з урахуванням можливостей громадських організацій (ветеран – громадська організація – державна інституція) та відображати характер такої взаємодії, головним чином завдяки посиленій спроможності ветеранів впливати через громадянське суспільство на ветеранську політику у власних інтересах;

- орієнтуватися на принцип «ветераноцентризму», який полягає в тому, що послуги з обслуговування ветеранів повинні надаватися згідно домінування засад надійності, простоти та прозорості, одночасно розбудовуючи громадянське суспільство та враховуючи необхідність персоналізації ветеранів і їх активне залучення до державний програм реінтеграції;

- прописати алгоритм визначення пріоритетів ветеранів, які повинні здійснюватися відповідно до первинних потреб. До основних критеріїв ми можемо віднести: особисту історію військової служби (відображає категорію, до якої належить ветеран, та право на отримання різних послуг), види інвалідності (травми, хронічні захворювання тощо), фінансовий стан ветерана (здатність покривати додаткові витрати) та пільги, які може отримувати ветеран (пенсія, готівкові виплати тощо). За цими критеріями можна створити пріоритетні групи, окрім офіційного статусу. Тобто, ветеран з постійними потребами в особистому догляді мають найвищий пріоритет в отриманні медичної та соціальної допомоги, незалежно від його/її офіційного статусу й відносяться до групи з *критичним пріоритетом*. До *надзвичайного пріоритету* відносяться ветерани, які мають невідкладну потребу в медичній допомозі, або у яких існує ризик самогубства, загроза втрати сімейного життя або якщо склалася трагічна ситуація в сім'ї. До *особливого* – ветерани, яким потрібне спеціальне фінансування лікування, яке зазвичай не надається українською системою охорони здоров'я (наприклад, протези більш складної специфікації та лікування доступне лише за кордоном). Розстановка пріоритетів із врахуванням різних особливостей ветеранів надає змогу застосовувати інструменти для забезпечення гнучкості та ефективності процесу розробки державної політики з планування та надання послуг ветеранам чи ветеранкам;

– забезпечити, щоб усі процедури надання послуг були стандартизовані, інформація про ці стандарти була доступна, і персонал Мінветеранів, а також всі партнери, отримали відповідні знання через навчання чи перенавчання;

– гарантувати систематичний моніторинг та вимірювання ефективності всіх процесів та досягнутих результатів з метою зрозуміння їхньої результатів та продуктивності та вдосконалення системи;

– ветерани подають документи, задля оцінки та прийняття рішень, щодо їх по-життєвої підтримки для забезпечення всіх своїх потреб, одноразово, самостійно чи через представника громадської організації – ментора, в одній точці взаємодії (Дія, ЦНАП, через визначені Мінветеранів ГО тощо), незалежно від того, де вони живуть або як вони вирішили взаємодіяти з Мінветеранів в своєму цивільному житті.

Впровадження у практичну площину й діяльність державних інституцій даних пропозицій дозволить суттєво поліпшити взаємозв'язок ветеранів/ветеранок з громадянським суспільством та державою, що в свою чергу значно полегшить процес їх реінтеграції і повернення до мирного життя й активної участі в розвитку України як незалежної й квітучої держави на мапі світу.

Список використаних джерел:

1. Метт Кінселла, Волкан Арас, Мухаммед Хамза Каттан. Соціальна реінтеграція ветеранів в Україні з акцентом на інклюзивність ветеранів як вразливої категорії населення і роль, яку ветеранські організації можуть відігравати у забезпеченні інклюзивності: підсумковий аналітичний звіт Міжнародної організації з міграції (МОМ) ООН. 2024. 44 с. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/2024-01/veterans-social_reintegration_ukr.pdf.

2. Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики / П.П. Гай-Нижник (керівник проекту, упоряд. і наук. ред.). К.: Леся, 2016. 586 с.

3. Борзова Ірина. Депутатка назвала кількість ветеранів війни в Україні та з якими проблемами вони стикаються // Новини Live. URL: <https://videos.novyny.live/warnews/deputatka-nazvala-killist-veteraniv-viini-v-ukrayini-ta-z-iaкими-problemami-voni-stikaiutsia-153865.html>

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання статусу та соціальних гарантій окремим особам із числа учасників антитерористичної операції: Закон України від 4 грудня 2019 р. №329-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-20#Text>

5. Порядок проведення комплексного огляду системи соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України: затверджено Постановою КМУ від 10 червня 2022 р. № 663 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/663-2022-%D0%BF#Text>

6. Реформа підтримки ветеранів // Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/bezpeka-ta-oborona/reforma-pidtrimki-veteraniv>

7. Медведенко Леся. Шлях ветеранів і ветеранок (Veteran Hub, IREX, Програма Реінтеграції Ветеранів, 2023) // Армія inform від 28 вересня 2023. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/09/28/veteran-hub-presentuvav-doslidzhennya-shlyah-veteraniv-i-veteranok/>

8. Активісти ветеранського руху проти ліквідації Міністерства у справах ветеранів – новина від 22.08.2019. URL: <http://kreschatic.kiev.ua/ua/2606/news/1566478929.html>

9. Кабмін розділив повноваження колишнього Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб та Міністерства у справах ветеранів України від 11.03.2020. URL: <https://mva.gov.ua/ua/news/kabmin-rozdiliv-povnovazhennya-kolishnogo-ministerstva-z-pitan-timchasovo-okupovanih-teritorij-ta-vnutrishno-peremishchenih-osib-ukrayini-ta-ministerstva-u-spravah-veteraniv-ukrayini>

10. Основні завдання Мінветеранів / веб-сайт Міністерства у справах ветеранів України. URL: <https://mva.gov.ua/pro-ministerstvo/category/60-pro-nas-osnovni-zavdannya-minveteraniv-3>

11. Положення про Міністерство у справах ветеранів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 р. № 1175 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2020 р. № 276 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1175-2018-%D0%BF#Text>)

12. Інформаційна довідка до засідання Громадської ради при Міністерстві у справах ветеранів України від 30.11.2021. URL: <https://drive.google.com/file/d/1bUDJCosJxik5AX4ZLTHuPmdtutB28bhX/view>

13. Рагчев Валері, Морій Юлія. Дослідження у сфері розбудови ветераноцентричної моделі надання послуг для Міністерства у справах ветеранів України. Представництво НАТО в Україні, березень 2021. 139 с.

14. Єдиний державний реєстр ветеранів війни. Юридична сотня. URL: <https://legal100.org.ua/bills/yediniy-derzhavniyreestr-veteraniv-viyni/>

15. Про Єдиний державний реєстр ветеранів війни: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 р. №700 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/700-2019-п#Text>

16. В Україні з лютого має запрацювати Єдиний державний реєстр ветеранів війни. Міністерство у справах ветеранів. URL: <https://mva.gov.ua/ua/news/v-ukrayini-z-lyutogo-maye-zapracyuvati-yedinij-derzhavnij-reyestr-veteraniv-vijni>

17. Кабінет Міністрів планує створення у 2024 році Єдиного державного реєстру ветеранів, аби кожен Герой міг скористатися пільгами та інструментами підтримки. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3828056-cogoric-urad-planue-stvoriti-edinij-derzhavnij-reestr-veteraniv-smigal.html>.

18. Біла книга: аналіз системи державної підтримки ветеранів та їх сімей в Україні // Юридична сотня., 2019. 105 с. URL: <https://legal100.org.ua/wp-content/uploads/2019/06/Bila-Knyga-Legal100.pdf>

References:

1. Mett Kinsella, Volkan Aras, Mukhammed Khamza Kattan. (2024) *Sotsial'na reintehratsiya veteraniv v ukrayini z aktsentom na inklyuzyvnist' veteraniv yak vrazlyvoyi katehoriyi naseleння i rol', yaku veterans'ki orhanizatsiyi mozhut' vidhravaty u zabezpechenni inklyuzyvnosti: pidsumkovyy analitychnyy zvit Mizhnarodnoyi orhanizatsiyi z mihratsiyi (MOM) OON*. [Social reintegration of veterans in Ukraine with an emphasis on the inclusivity of veterans as a vulnerable population category and the role that veteran organizations can play in ensuring inclusivity: final analytical report of the UN International Organization for Migration (IOM)]. 44 p. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/2024-01/veterans-social_reintegration_ukr.pdf.

2. Hay-Nyzhnyk P.P., Editor and scientific editor (2016) *Ahresiya Rosiyi proty Ukrayiny: istorychni peredumovy ta suchasni vyklyky* [Russia's aggression against Ukraine: historical prerequisites and modern challenges]. Lesya, Kyiv. 586 p.

3. Borzova Iryna (2024) *Deputatka nazvala kil'kist' veteraniv viyny v Ukrayini ta z yakymy problemamy vony stykayut'sya* [The deputy named the number of war veterans in Ukraine and what problems they face] News Live. URL: <https://videos.novyny.live/warnews/deputatka-nazvala-kilkist-veteraniv-viini-v-ukrayini-ta-z-iakimi-problema-mi-voni-stikaiutsia-153865.html>

4. VRU (2019) *Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo nadannya statusu ta sotsial'nykh harantiy okremym osobam iz chysla uchashnykiv antyterrorystychnoyi operatsiyi: Zakon Ukrayiny* [On the introduction of changes to some legislative acts of Ukraine regarding the provision of status and social guarantees to individuals from among the participants of the anti-terrorist operation: Law of Ukraine] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-20#Text>

5. KМУ (2022) *Poryadok provedennya kompleksnoho ohlyadu systemy sotsial'noho zakhystu veteraniv viyny ta chleniv yikh simey, chleniv simey zahyblykh (pomerlykh) veteraniv viyny, chleniv simey zahyblykh (pomerlykh) Zakhysnykiv ta Zakhysnyts' Ukrayiny*: [The procedure for conducting a comprehensive review of the system of social protection of war veterans and their family members, family members of deceased (deceased) war veterans, family members of deceased (deceased) Defenders of Ukraine: Resolution] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/663-2022-%D0%BF#Text>

6. KМУ (2021) *Reforma pidtrymky veteraniv* [Reform of support for veterans] // *Yedyny veb-portal orhaniv vykonavchoyi vlady Ukrayiny*. [Unified web portal of executive authorities of Ukraine]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/bezpeka-ta-oborona/reforma-pidtrimki-veteraniv>

7. Lesya Medvedenko (2023) *Shlyakh veteraniv i veteranok (Veteran Hub, IREX, Prohrama Reintehratsiyi Veteraniv, 2023* [The path of veterans and female veterans (Veteran Hub, IREX, Veterans Reintegration Program, 2023)] // *Armiya inform* Army inform. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/09/28/veteran-hub-prezentuvav-doslidzhennya-shlyah-veteraniv-i-veteranok>

8. News from (2019) *Aktyvisty veterans'koho rukhu proty likvidatsiyi Ministerstva u spravakh veteraniv*. [Activists of the veteran movement against the liquidation of the Ministry of Veterans Affairs]. URL: <http://kreschatic.kiev.ua/ua/2606/news/1566478929.html>

9. Ministry of Veterans Affairs (2023) *Kabmin rozdiliv povnovazhennya kolyshn'oho Ministerstva z pytan' tymchasovo okupovanykh terytoriy ta vnutrishn'o peremishchenykh osib ta Ministerstva u spravakh veteraniv Ukrayiny vid 11.03.2020*. URL: <https://mva.gov.ua/ua/news/kabmin-rozdiliv-povnovazhennya-kolishnogo-ministerstva-z-pitan-tymchasovo-okupovanih-teritorij-ta-vnutrishno-peremishchenih-osib-ukrayini-ta-ministerstva-u-spravah-veteraniv-ukrayini>

10. Ministry of Veterans Affairs (2023) *Osnovni zavdannya Minveteraniv / veb-sayt Ministerstva u spravakh veteraniv Ukrayiny*. [Main tasks of the Ministry of Veterans Affairs / website of the Ministry of Veterans Affairs of Ukraine]. URL: <https://mva.gov.ua/pro-ministerstvo/category/60-pro-nas/osnovni-zavdannya-minveteraniv-3>.

11. KМУ (2018) *Polozhennya pro Ministerstvo u spravakh veteraniv Ukrayiny: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny* [Regulations on the Ministry of Veterans Affairs of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1175-2018-%D0%BF#Text>.

12. Ministry of Veterans Affairs (2021) *Informatsiyina dovidka do zasidannya Hromads'koyi rady pry Ministerstvi u spravakh veteraniv Ukrayiny*. [Informational reference to the meeting of the Public Council under the Ministry of Veterans Affairs of Ukraine] URL: <https://drive.google.com/file/d/1bUDJCosJxik5AX4ZLTHuPmdtutB28bhX/view>

13. Ratchev Valeri, Moriy Yuliya (2021) *Doslidzhennya u sferi rozbudovy veteranotsentrychnoyi modeli nadannya posluh dlya Ministerstva u spravakh veteraniv Ukrainy. Predstavnytstvo NATO v Ukraini*. [Research in the field of development of a veteran-centric model of service provision for the Ministry of Veterans Affairs of Ukraine: NATO Representation in Ukraine]. 139 p.

14. Legal hundred (2020) *Yedyny derzhavnyy reyestr veteraniv viyny. Yurydychna sotnya*. [Unified state register of war veterans]. URL: <https://legal100.org.ua/bills/yediniy-derzhavniyreestr-veteraniv-viyni/>

15. KМУ (2020) *Pro Yedyny derzhavnyy reyestr veteraniv viyny: Postanova* [About the Unified State Register of War Veterans: Resolution]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/700-2019-п#Text>

16. Ministry of Veterans Affairs (2021) *V Ukraini z lyutoho maye zapratsyuvaty Yedyny derzhavnyy reyestr veteraniv viyny. Ministerstvo u spravakh veteraniv*. [The Unified State Register of War Veterans should be operational in Ukraine from February]. URL: <https://mva.gov.ua/ua/news/v-ukrayini-z-lyutogo-maye-zapracuyuvati-yediniy-derzhavniyreestr-veteraniv-vijni>

17. Ukrinform (2023) *Kabinet Ministriv planuye stvorennya u 2024 rotsi Yedynoho derzhavnoho reyestru veteraniv, aby kozhen Heroj mih skorystatsya pil'hamy ta instrumentamy pidtrymky*. [The Cabinet of Ministers plans to create a Unified State Register of Veterans in 2024 so that every Hero can take advantage of benefits and support tools]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3828056-cogoric-urad-planue-stvoriti-edinij-derzhavniyreestr-veteraniv-smigal.html>.

18. Legal hundred (2019). *Bila knyha: analiz systemy derzhavnoyi pidtrymky veteraniv ta yikh simey v Ukraini* [White book: analysis of the state support system for veterans and their families in Ukraine] 105 p. URL: <https://legal100.org.ua/wp-content/uploads/2019/06/Bila-Knyga-Legal100.pdf>